

Ajatushautomoraportin ensipalautteista – tekijät vastaavat lukijoiden kommentteihin

[pdf-versio 7.7.2016; alkuperäinen verkkoversio 6.7.2016, netn.fi/node/5936]

Raportin muotoon kirjoitettu kirja *Ajatuspajoista innovaatiokumppanuuksiin – Tapaus Filosofian Akatemia. Raportti uusimmasta valmennuskonsultoinnista ja julkisen järjenkäytön ohentuvasta kriittisyydestä* (niin & näin -kirjat, 2016, ISBN 978-952-7189-08-5) on lyhyessä ajassa saanut osakseen sekä kehuja että moitteita. Tekijät kiittävät molemmista. Tässä vastataan kuitenkin vain moitteisiin.

Lähes kaikki moitteet ovat kohdistuneet laajan raportin niihin osuuksiin, joissa arvioidaan Filosofian Akatemia Oy:n (jatkossa FA) julkisuudessa näkyvimpien edustajien toimia. Sen vuoksi on ennen yksittäisiin moitteisiin ja niiden käsittelyyn siirtymistä syytä todeta seuraavaa.

Tässä esitetty kommentti–vastaus-katsaus voi synnyttää väärän vaikutelman raportin kokonaisrakenteesta ja täydestä sisällöstä. FA-arvostelun sijaan raportin tärkeimmät painotukset ja päätelmät ovat yhteiskunta- ja mediakriittistä laatua. Raportin fokuksessa ovat ajatuspajojen ja niiden kaltaisten uudentyyppisten yritysten vaikutusvalta sekä näiden toimijoiden esittämän yhteiskunnallisesti relevantin sanoman läpimeno tiedotusvälineissä ja muissa institutionaalisissa yhteyksissä. Esimerkkitapaus (FA taustoineen ja vertailukohtineen) demonstroi osoitettuja ongelmia ja tarvetta kriittiseen kansalaiskeskusteluun, ja sitä edeltää laaja katsaus ajatuspajojen ja vastaavien toimijoiden historiaan sekä nykypäivään.

On syytä korostaa, että niin ajatushautomoiden yleistä historiallis-yhteiskunnallista aihepiiriä esitellessään kuin tapausesimerkkiäänkin käsitellessään raportti keskittyy julkiseen ajatustenvaihtoon. Niinpä siinä rajataan pois tarkastelusta sekä FA:n asiakkailleen suorittamat palvelut että filosofianakatemiaalaisten tahoillaan tekemät akateemiset tutkimukset (jotka toki ovat julkista vaihtoa omassa pitkälle erikoistuneessa osajulkisuudessaan). Kirjassa todetaan: ”Ei-julkisen asiakastyön ja [FA:n] päähahmojen omien akateemisten hankkeiden sijasta raportti keskittyy firman palvelutarjontaan suoraan liittyviin julkisiin teksteihin osana sen vaikutustoimintaa ja yhteistyökuvioita.” (s. 8 ja viesti toistuu kirjassa). Rajaus julkiseen järjenkäyttöön käy ilmi myös kirjan koko nimestä.

Tämän mukaisesti ei selvitetä sitä, millaista konsultaatiota FA tosiasiallisesti tarjoaa tai millaisia tutkijoita (tai muita ammattilaisia) sen keskeiset julkiset edustajat ovat. Raportissa kuitenkin todetaan (s. 241, 347, 353) esimerkiksi se asiaankuuluva tosiasia, että FA:n hallituksen puheenjohtajana vasta lyhyen aikaa (toukokuusta 2016) toimineesta Frank Martelasta näyttää olevan tulossa kansainvälisesti merkittävä tutkija. Ongelmat paikannetaan julkisiin puheenvuoroihin: niinpä akateemisten tutkimusten sijaan potentiaalisesti relevantiksi aineistoksi nousevat esimerkiksi yleistajuiset opaskirjat, televisio- ja radioesiintymiset, haastattelut lehdissä, blogit ja muut nettisivut, sosiaalinen media (julkisilta osiltaan), tiedotteet ja jopa mainokset.

Rajaukset ovat olennaisia sekä raportin lukijoiden että raportissa esiintyvien henkilöiden kannalta. Ne ovat myös tärkeitä yhtä lailla valitun tapausesimerkin kuin muiden mainittujen tahojen kannalta. Sikäli kuin raportissa puhutaan FA:n tai sen julkisuudessa tunnetuimpien toimijoiden tekemisten laadusta, tätä arvioidaan ilmoitetun rajauksen mukaan.

Vasta 2009 alkaen toiminut FA on poikkeuksellisen nopeasti liiketaloudellista ja vaikuttajaviestinnällistä painoarvoaan kasvattanut yritys. Se on nuoruudestaan huolimatta jo miljoonaluokan firma, jolla on kasvavaa poliittista vaikutusvaltaa. FA:n yhteiskunnallinen merkitys

on selitetty tarkemmin itse raportissa. Tässä riittää todeta, että sen perustaja, pitkäaikainen toimitusjohtaja (2009–2013) ja hallituksen puheenjohtaja (2009–2016), nykyinen hallitusjäsen Lauri Järvilehto kertoi raportin tekijöille, että FA nosti jo muutamia vuosia sitten yhteiskunnallisen vaikuttamisen yhdeksi päätavoitteistaan (s. 606 & 612). Tämä vaatii kriittistä tarkastelua.

Kirjan tärkeimmät johtopäätökset ja teemat ovat kuitenkin muualla kuin FA:ssa. Ne koskevat yhteiskunnallisen vaikuttamisen rakenteita, median luonnetta, markkinoiden ohjaavaa vaikutusta, tiedepolitiikkaa, kritiikin merkitystä yhteiskunnalle ja niin työ- kuin erityisesti koulumaailman muutossuuntia. Ajatuspajat pyrkivät vaikuttamaan päätöksentekoon sekä yleisiin ajatus- ja toimintatapoihin yhteiskunnassa tyypillisesti tietuudella vaikuttamistyöllä. Tuon tiedon ja työn luonteen tarkastelu ja laadun koettelu on merkittävää niin kaikkien kansalaisten kuin koko kansakunnankin kannalta.

Raportin pääaiheen historiassa FA on erityisen kiintoisa viimeaikainen esimerkki. Tämä johtuu siitä, että yritysmuotoisuudessaan, (yksityinen–julkinen-)yhteishankkeissaan ja innovaatiopainotuksissaan se kuvastaa *think tank* -käsitteen ja -ilmiöpiirin uusinta kehitysvaihetta. Siinä ajatushautomoina tunnetut tahot lähestyvät erilaisten muiden vaikuttajaviestijätahojen toimintamalleja ja päinvastoin. Tätä kehitystä raportti kuvaa.

Yksi FA:n voimakkaasti yhteiskunnalliseen keskusteluun ja käytäntöön ajamista ajatuksista on 'kutsumus', joka liittyy keskeisesti Työelämä 2020 -nimisen suurprojektin osahankkeeseen "Kutsumuksellinen puhtausala". Ajatuksena on vahvistaa käsitystä siivouksesta kutsumustyönä. Esimerkiksi hotelli- tai sairaalasiivoojan ei voi kohtuullisesti olettaa ehtivän perehtyä kutsumuskäsitteen ideologiseen taustaan, sitä edistävän yrityksen luonteeseen siten kuin se julkisuudessa ilmenee tai siitä kirjoittavien filosofien teksteihin. Ei voi liioin olettaa kohtuullisesti, että työelämässä toimivilla sen enempää siivous- kuin useimmilla muillakaan aloilla olisi riittävät mahdollisuudet syventyä FA:lle tärkeän positiivisen psykologian osakseen saamaan kritiikkiin. Ei voi myöskään olettaa, että suuri yleisö voisi tarkistaa sille suunnattuun valmennukselliseen kirjoittamiseen ja puheeseen sisältyvien väitteiden tueksi esitettyjen ajattelijalainauksen pitävyyttä ja käyttöyhteyksien luonnetta. On yhteiskunnallisesti tärkeää, että näitä asioita käsitellään julkisuudessa. Erityisesti niitä tuntevia velvoittaa epäkohtiin puuttuminen.

Tässä kootaan raportin toistaiseksi herättämästä vastakaiusta keskeisimmiksi nähdyt huomautukset. Ne ovat osin limittäisiä ja toisteisia, mikä kertoo eri tavoin ilmaistuista samansuuntaisista moitteista. Raportin tekijät vastaavat moitteisiin parhaansa mukaan.

1. moite

Raportti (tiedotteinen ja muine oheisteksteinen) yleistää ja leimaa koko FA:n henkilökunnan muutaman firman eri tavalla kuuluvan henkilön perusteella. Sanan "filosofianakatemiaiset" kaltaiset ilmaukset tulisi tästä syystä poistaa kirjasta.

Yksittäisten toimijoiden huolen ymmärtää. Suurin osa FA:n kotisivuilla "ihmisikseen" esittelemistä henkilöistä kuitenkin vain mainitaan raportissa.

FA:n omassa tähänastisessa tiedotuksessa ei ole tehty tässä suhteessa selviä erotteluja henkilöstön sisällä. Raportissa eniten huomiota saavat henkilöt ovat esiintyneet avoimesti julkisuudessa FA:n edustajina. He ovat saaneet kirjallisista ja suusanallisista esiintymisistään laajaa positiivista julkisuutta, joka on kääntynyt myös FA:lle myönteiseksi julkisuudeksi yrityksen mitenkään valittamatta tai korjaamatta sen mahdollista summittaisuutta.

Raportissa kriittiseen valoon otetut tiettyjen FA:n näkyvien puhehenkilöiden julkiset puheet tai kirjoitukset eivät ole tähän asti vaivanneet yritystä. Mikäli moittijoiden mielestä on väärin liittää niitä FA:aan yrityksenä, olisi siihen pitänyt puuttua aikaisemmin. Yrityksellä ja sen yksittäisillä toimijoilla olisi ollut aikaa irtisanoutua sen huomatuimpien toimijoiden erheistä, jos se olisi katsottu aiheelliseksi. Tai yrityksellä olisi ollut kaikki mahdollisuudet sopia sisäisesti siitä, milloin, missä ja millä säännöillä yksittäinen toimija voi esiintyä yrityksen edustajana ja milloin ei. Kuitenkin FA:n nettisivuilla mainostetaan näkyvästi raportissa arvioituja kirjoja ja puhutaan erittelemättömässä muodossa: ”Olemme kirjoittaneet aiheesta hyllymetreittäin kirjoja ja raportteja.” (Jää tosin epäselväksi, mikä ”aihe” tarkalleen ottaen on.)

FA on itse kustantanut osan raportissa arvioituista teoksista. Niissä on eritelty tai erittelemätön kollektiivitekijyys. Lisäksi raportissa arvioidaan FA:n projekteja, joista se on kertonut firman hankkeina yksilöimättä tekijyyksiä. Näitä ovat jo mainitun Puhtausalahankkeen lisäksi esimerkiksi Kutsumuskone ja Sisun juhlavuosi. Kotisivuillaan FA toteaa vahvasti yleisleimaten, että ”koko Filosofian Akatemian toiminta” perustuu ”huippututkimukseen”.

Julkisiin esiintymisiin keskittyvän raportin tapa puhua FA:sta ja filosofianakatemiaisista ei siis tekemisten erittelyasteeltaan eroa firman omasta kielenkäytöstä. Firman oma väite koko toimintaa pohjustavasta huippututkimuksesta oikeuttaisi arvioimaan FA:n tekemisiä laajemminkin yhtä vaativin kriteerein kuin mitä raportissa on käytetty sen rajatummasta julkisesta toiminnasta.

Ainakin ylivoimaisesti suurimmassa osassa tapauksista raportin yleinen konteksti ja kulloisenkin kohdan erityinen asiayhteys kertovat selvästi, kenestä tai keistä on kysymys, kun viitataan ”filosofianakatemiaisiiin” tai ”FA-hahmoihin”. Ilmaus ”filosofianakatemiaiset” ei viittaa automaattisesti koko joukkoon, vaan se voi viitata ja tyypillisesti viittaaakin osajoukkoon. Merkitys on kontekstista ja käyttötavasta kiinni. Kun kritiikkiä esitetään (esimerkiksi joissakin palautteissa moititussa tiedotteessa) perättömyyksistä ja virheellisyyksistä, nämä asettuvat jo mainittujen rajausten ja FA:n omien huippututkimusvaateiden tarkentamaan merkityskenttään, eivätkä ne jää vaille tasapainottavia tekijöitä (tiedotteessakin korostetaan FA:n ajavan monia hyviä asioita). Raportti ei puntaroi, saati tuomitse, FA:n tekemiä julkisuuden tuolle puolen jääviä konsultointeja eikä yksittäisten filosofianakatemiaisten akateemista tutkimusta.

2. moite

FA on niin pieni kala, että raportin pitäisi keskittyä suurempiin.

FA:n merkitystä puitiin yllä, mutta vastausta on tarpeen täydentää toisen moitteen mukaan.

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta antoi FA:lle 2014 kolme eri tilaisuutta tuoda esiin keskeisiä väitteitään yhteiskunnallisten ajatus- ja toimintatapojen uudistamiseksi. Valtiokonttorin lehti *Uusi Kaiku* nosti samana vuonna firman päätuotteen eli V(apaus)V(irtaus)V(astuu)-konseptin kansikuvajutukseen. FA onkin päässyt esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön, Tekesin ja Sitran

suosioon raportissa tarkemmin kuvatuilla tavoilla. Lisäksi se on nauttinut viime vuosina erittäin runsaasta myötämielisestä julkisuudesta myös julkisen palvelun medioissa. Kiinnostuksen poikkeuksellinen määrä ja harvinainen laatu tekisivät jo itsessään firman toiminnan lähemmän tarkastelun tärkeäksi.

Mutta kuten todettu, myös FA:n julkilausuttuihin päätavoitteisiin kuuluu yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Raportin tehtävänä on tutkia yhteiskunnalliseen elämään ja päätöksentekoon tietovaatein vaikuttamaan pyrkiviä tahoja. Edellä kuvatuista syistä FA sopii hyvin tapausesimerkiksi viimeaikaisista kehityskuluista. Se on esimerkki raportissakin kuvatusta ilmiöstä eli *think thankien* ja tiettyjen konsulttiyritysten erojen kaventumisesta.

Huippututkimuspainotuksensa takia FA:n edustajat tulkitaan julkisuudessa myös huippu- tai ainakin yleensä akateemisen tutkimuksen edustajiksi myös vaikuttamis- tai lobbauksroolissaan. Tähän rooliin kuuluvat niin ikään filosofianakatemiaalaisten populaarit julkaisut, joita kaikki heistä eivät ole laatineet. Raportti keskittyy ei-akateemiselle yleisölle suunnattuihin sanomisiin ja tekemisiin arvioimatta FA-hahmoja tutkijoina tiedeyhteisössä. Havaitut ongelmat hämärtävät raportin mukaan tutkimuksen ja asiantuntijuuden mieltämistä julkisuudessa. Tämä on julkista kritiikkiä ja keskustelua selvästi edellyttävä ilmiö.

Tapausesimerkin analyysi on perusteellinen esitetyn rajauksen sisällä. Sen funktio on kuitenkin yleisempi kuin yhden yhtiön arviointi. Se toimii esimerkkinä siitä, minkälaisia ongelmia voi ilmetä, kun vastattavana ovat markkinoiden paineet ja median kriittisyys rakoilee.

Moite osuu kuitenkin oikeaankin: *There's plenty more fish in the sea.*

3. moite

Raportissa arvioidaan tieteen yleistajuistamiseen pyrkiviä kirjoja akateemisen tutkimuksen kriteerein.

Päinvastoin. Populaareja kirjoituksia ja puheita arvioidaan raportissa nimenomaan hyvän yleistajuistamisen kriteerein. Tieteestä ja filosofiasta on julkaistu lukemattomia yleistajuistavia kirjoja, jotka antavat vaihtelevia malleja ja riittävät reunaehdot uusienkin kirjallisten hankkeiden arvioimiseen. Raportissa korostetaan erityisesti tieteen popularisoinnin ja yksilö- tai yhteisökehittämiseen tähtäävien kirjallajityyppien eroja.

4. moite

Raportti sisältää asiavirheitä. Tekijöiden olisi pitänyt antaa se asianosaisten luettavaksi ennen julkaisemista.

Yli 600-sivuiseen raporttiin on ikävä kyllä jäänyt erheellisiä yksityiskohtia. Tekijät pahoittelevat virheitään ja ottavat ne vakavasti. Yksittäisiä kömmähdyksiä tekijät ovat koonneet itse sekä saaneet niitä tietoonsa lukijapalautteen kautta. Kaikesta avusta tietojen oikaisemiseksi kuuluu kiitos palautetta antaneille. Virheet oikaistaan. Tekijät antavat tämän varmistamiseksi kaiken saamansa (ei-henkilökohtaisen) palautteen ja muun apunsa raportin kustantajan käyttöön. Kustantaja julkaisee

erillisen korjauslistan. Jatkossakin virheet korjataan. Niin ikään normaalin käytännön mukaan kaikille moitteita esittäneille on tarjottu ja tarjotaan edelleen mahdollisuus vastineen esittämiseen.

Ainakaan toistaiseksi huolimattomuudet eivät kuitenkaan uhkaa esitettyä aihepiirin kuvausta ja sen kriittistä punnintaa. Aiheen yleinen merkittävyys ja todetut epäkohdat antavat perusteet julkiselle keskustelulle. Tähän kuuluu myös virheiden oionta.

Raportissa käytetyn ja siihen myös kokonaisuudessaan sisällytetyn haastattelunsa täysversion Lauri Järvillehto tarkisti ja hyväksyi. Haastattelu pyydettiin *niin & näin* -lehden juttuun ajatushautomoista erityiskohteenaan FA. Raportti julkaistiin yhtäaikaan lehden numeron 2/2016 verkkotekstinä ja *niin & näin* -kirjojen sähköteoksena. Muut haastatellut lukivat ja hyväksyivät haastattelujen litteroinnit.

Kaikkien raportissa mainittujen olisi ollut mahdotonta tarkistaa sen kokonaisuus. Asian yhteiskunnallinen tärkeys ja havaitut ongelmat ovat perusteet sen julkaisemiseen.

5. moite

Raportti perustaa väitteensä keskeisten filosofianakatemiaalaisten ongelmallisista toimista kyseenalaiseen valikointiin. Se viittaa valmennuskonsulttifilosofian pitkälti luuloteltuihin haittoihin, samalla kun se itse uhkaa tuottaa todellista haittaa tietyille ihmisille. Se käsittelee FA-tapausta yksipuolisesti tarjoamatta vaihtoehtoja kontekstille tai perusteltuja vertailukohtia. Raporttitekstin sävy ei ole neutraali: se on paikoin selvästi asenteellinen ja tarkoitushakuinen, epäobjektiivinen.

Tekstin sävy ei ole koskaan neutraali. Myöskään valmennuskonsultit tai lobbarit eivät käytä työssään neutraalia kieltä tai esitä objektiivisia näkemyksiä esimerkiksi työelämästä.

Yhteiskunnallisia asioita tarkastellaan aina jostakin perspektiivistä. Kun raportissa otetaan kantaa yhteiskunnallisiin asioihin, puhetta ohjaavat muun muassa seuraavat seikat: mitä tekijät pitävät tärkeänä ja mitä eivät, minkälaisia käsitteitä tekijät ovat omaksuneet, minkälaiset erot ja yhtäläisyydet ovat tekijöille tärkeitä tai minkälaisia erotteluita tekijät osaavat tehdä. On selvää, että raportissa näkyy tekijöiden perspektiivi.

Raportti on niin lähdemateriaaliltaan kuin sivumäärältäänkin perin laaja. Monissa kehuissakin sen pituutta ja perusteellisuutta on tuskailtu sillä perusteella, että sen hahmottaminen ja haltuunotto vievät aikaa. Moite valikoivuudesta on hatara, varsinkin kun sitä tarkastellaan edellä jo todettujen selvien rajausten valossa.

Haittojen spekuloinnin sijaan raportin tapausesimerkin käsittely (luku III) nojaa viitseliäästi rakennettuun yleiseen historialliseen ja yhteiskunnalliseen kuvaukseen nykyisen julkisuuden ja ajatustenvaihdon ongelmista (luku II). Lisäksi se arvioi tilannetta ja tapausesimerkkiä verrattuna siihen, mitä maailmankuuluissa suomalaisissa kouluissa opetetaan kriittisyydestä ja luovuudesta (luku I). Raportilla on toivottavasti suotuisia vaikutuksia yleisen keskustelun ja julkisen järjenkäytön laatuun. Sillä on kuitenkin todennäköisesti vähäisempi vaikutus kehenkään yksittäiseen henkilöön kuin esimerkiksi vaikutusvaltaisilla työelämän kehittämiskonsulteilla.

Raportin aiheena ei ole FA:n toiminta yleisesti. Sen aiheena ovat monisyyden *think tank* -käsitteen ja -ilmiön historia ja nykyvaihe, innovaatiohakuiset yksityinen–julkinen-kumppanuudet ja julkisen järjestyksen tila sekä FA:n tapaus osana kaikkea tätä. Asia käy ilmi raportin nimestä, rakenteesta ja

sisällöstä. Jos aiheena olisi FA:n toiminta yleisesti, eikä sen julkisuuteen avautuva valmennuskonsultaation ja lobbaamisen ulottuvuus, raportissa olisi muun muassa voinut nykyistäkin enemmän tuoda esiin sen eri toimijoiden roolia ja heidän otteidensa välisiä eroja.

Huoli raportin vaikutuksista esimerkiksi tutkijanuraan tai muuhun toimenkuvaan on ymmärrettävä. Ajatushautomoraportissa ei kuitenkaan puida tutkijayhteyksissä olennaisia akateemisia julkaisuluetteloita tai muita akateemisia ansioita vaan julkisia sanomisia, eikä siinä liioin mitailla ei-akateemisissa valmennus- tai vastaavissa muissa töissä tähdellisiä ei-julkisten koulutusten onnistumisia. Se on raportti julkisessa keskustelussa näkyvistä yhteiskunnallisesti ongelmallisista trendeistä ja tendensseistä, joita havainnollistava esimerkkitapausyhtiö voisi myös pitkälti olla havainnollistamatta. FA:n tähänastisen käsittelyn yksipuolisuuden verrattuna raporttia tuskin voi luonnehtia vivahteettomaksi. Niin kritiikki kuin itsekritiikkikin ovat harvinaisia julkisessa FA-puheessa. Tämä on omiaan ohjaamaan negatiivista tulkintaa raportista: vähemmän epäsuhtaisessa kriittisessä julkisuudessa raportti näyttäytyisi toisin.

6. moite

Raportti vetää julkisuuteen kielteisessä valossa kohtuullisen ison joukon ihmisiä, joita se voi vahingoittaa kohtuuttomasti, niin taloudellisesti kuin psykologisesti.

Raportti ei vedä ketään julkisuuteen. Se pui julkisia sanomisia ja tekemisiä, jotka ovat myös toimijoiden julkisuuteen tarkoittamia. Siksi kaikki raportissa mainitut ovat jo julkisuudessa enemmän tai vähemmän. Julkiseen keskusteluun kuuluu kriittinen punninta, aivan erityisesti tutkimustietopohjaisiksi esittäytyvien tekstien ja puheiden koettelu.

Jos moitteella tarkoitetaan koettua epäreiluutta ja leimautumisajatuksia, niin näitä asioita on jo edellä käsitelty.

Jälleen vain on toistettava, että raportin potentiaalisia vaikutuksia ei ole viisasta liioitella. Tehokas vaikuttaminen on kokopäivätyötä. Se vaatii muun muassa tilaa ja toistoa valtamediassa.

7. moite

Raportti vain haukkuu niitä, jotka yrittävät rakentaa ja ratkaista, muuttaa ja parantaa maailmaa.

Raportissa käsitellään kriittisyyden ja ratkaisukeskeisyyden jännitteistä suhdetta tilaa ja aineistoa säästämättä. Siinä selitetään, miksi jako kritiikin ja ratkaisujen välillä on kestävä. Kritiikin täytyy edeltää ratkaisuja ja myös seurata koko ratkaisuprosessia, muuten ratkaisut voivat osoittautua itsessään ongelmiksi ja maailma muuttua epätoivottuun suuntaan.

8. moite

Raportti esittää lähinnä tai pelkästään ilkeämielisiä spekulatioita eri kirjoittajien käyttämistä lähteistä.

Raportissa nimenomaan todetaan, ettei yksittäisten lähteiden tosiasiallista käyttöä voida tietää. Sen sijaan siinä selvitetään hyvin laajasti yhteensopivuutta tiettyjen ajattelijasitaattien ja tietyn kirjallisuudenlajin välillä. Määrätyt lainaukset kertautuvat erilaisten kehittämistyötä tekevien esitelmöijien ja kirjelmöijien esityksestä toiseen. Todellisen lähteen (tai tarkoituksiperän tai syy-seurausketjun) yksilöimistä tärkeämpää on katsoa sitaattien funktiota, käyttöhistoriaa ja tyypillisiä konteksteja sekä suhteuttaa tämä tietous esitettyihin tieteellisyy-, tutkimus- tai popularisointivaateisiin. Raportissa kyllä jäljitetään monien epämääräisten lainausten korrekti alkumuoto ja epäperäisten sitaattien aito alkuperä. Mutta todenperäisyys selvitys ei ole pääasia.

Sitä ei kuitenkaan korvaa tai täydennä spekulointi. Ensinnäkin voidaan todeta, että virheelliseksi todettu lainaus ei ole otettu alkuperäisteoksesta. Toiseksi: väärän henkilön nimeen viety lainaus on jos mahdollista vielä selvemmin muualta kuin alkuteoksista. Kolmanneksi: lähteiden käytön ongelmista kielii myös korrektiin sitaatin varustaminen asiaan kuulumattomalla lievennyksellä ”kerrotaan sanoneen”. Neljänneksi: vääristyneissä muodoissa esitettyjen tai väärille sanojille kirjattujen sitaattien tapaamista virhemuodoissaan oma-apu-, yrityskehittämis- tai yhteisövalmennuskirjoista, netin lähdekritiikittömiltä sitaattisivustoilta tai muuten verkossa liikkuvista voimalauseista tai niitä edeltäneistä huolettomasti toimitetuista mietelausekokoelmista ei voi sivuuttaa todistusvoimattomina löydöksiä, semminkään jos niitä saattelevat yleiset tutkimus- ja tiedevaateet, erityiset alkuperäislähde- ja popularisointiväitteet sekä lausuttuna päämääränä ja tavoitettuna asemana yhteiskunnallinen vaikutusvaltaisuus. Myös täysin oikeiden lainausten kytkeytyminen vahvasti tällaiseen kontekstiin kielii toisinaan ongelmista. Kun tällaisten tapausten määrä on riittävän suuri, on perusteltua arvioida, että alkuperäisteokset ovat vähäisessä roolissa myös epäselvemmissä tapauksissa, varsinkin jos muotoilut ja esiin nostetut seikat korreloivat sen kanssa, kuinka asiat on käsitelty muunlaisessa kirjallisuudessa. Tämä ei edellytä sitoutumista arvailuihin jostain yksittäisestä lähteestä tietyn aidon tai epäaidon lainauksen taustalla.

Näiden seikkojen tarkkaaminen on toimintaympäristön, toimintatapojen ja toimintakulttuurin arvioimista. Luova kriittisyys yleisesti ja lähdekriittisyys erityisesti ovat keskeisiä painotuksia suomalaisessa pedagogiassa ja didaktiikassa. Ne ovat myös niin tieteellisen tutkimuksen kuin sen yleistajuistamisenkin tunnusmerkkejä. Niistä laistaminen tai niiden vähätteleminen on vakava yhteiskunnallinen ilmiö, joka vaatii julkista keskustelua. Siksi raportissa on laajoja osuuksia sitaattien ongelmallisesta viljelemisestä osana vaikuttajaviestijä- ja valmentajahenkistä julkista mielipiteenmuokkausta. Ne eivät esitele ainoastaan tai pääasianaan virhelainauksia vaan myös ja ennen kaikkea virhelainauksien elävää käyttöperinnettä *self-helpin* ja *business coachingin* konteksteissa. Silkan epätiedon lisäksi kuvaan kuuluvat auktoriteetteihin vetoaminen tai nimien pudottelun tehokeino sekä tunteisiin vetoavien aforismien käyttö. Hyvin moni alkuperäistekijä hämmästyisi, jos näkisi ajatusten käyttöyhteyden.

Kerraten: raportissa ei arvioida filosofianakatemiaalaisten akateemiselle lukijakunnalle suunnattuja töitä. Mutta heistä myös ei-akateemisille foorumeille tekstiä ja puhetta tutkija-arvovallan turvin tuottavien vaikutusvaltaisten toimijoiden osallisuus lähdekritiikittömyyteen on sivuuttamaton yhteiskunnallinen ilmiö. Tämä ei aseta huonoon valoon heidän akateemisia tutkimuksiaan, joiden punninta kuuluu tiedeyhteisölle. Mutta heidän yleisempien ulostulojensa tarkastelun oikea paikka on julkinen keskustelu. On olennaista tutkailla siteeraamista tiettyyn liiketoiminta-alaan kuuluvana käytäntönä, jossa (oikeita ja väärinä) lainauksia käytetään lähdekritiikittömästi ja usein muutenkin ongelmallisesti.

9. moite

Raportti on kaunaista yksityishenkilöiden mustamaalaamista.

Psykologisoivia, esimerkiksi kaunaan ja kateuteen viittaavia vastauksia kritiikkiin sivutaan raportissa useaan kertaan. Niihin turvautuminen on ymmärrettävää.

Moite pitää kuitenkin ottaa arvioitavaksi.

Ensinnäkin: raportissa tarkastellaan vapaaehtoisesti julkisuuteen asettuneiden henkilöiden toimintaa julkisuudessa – ei yksityishenkilöiden yksityiselämää.

Toiseksi: yleensä mustamaalaamisella tarkoitetaan huonoon valoon saattamista. On totta, että monien henkilöiden toiminta ideamarkkinoilla asettuu raportissa vähemmän imartelevaan valoon. Todettuja ongelmia tuskin kuitenkaan olisi voinut raportoida puuttumatta tiettyjen yksilöiden tiettyihin toimiin niin, että ne olisivat jääneet vain myöntämisen ja kiittämisen kohteiksi.

10. moite

Raportissa FA:n keskeisiksi tai merkittävimmiksi mainitut henkilöt eivät edes ole tällä hetkellä palkkasuhteessa FA:aan. Lisäksi Lauri Järvilehto ja Frank Martela eivät ole mukana raportissa arvostellussa Puhtausalahankkeessa.

Palkkasuhdeasiaa, toimenkuvia ja vastuunjakoja eri hankkeissa olisi voinut raportissa selventää entisestään; osa näistä on kuitenkin ei-julkista ja julkisuuteen kuulumatontakin tietoa. Nykymuodossakaan raportti ei niputa FA:n koko jäsenistöä kriittisissä kohdissaan yllä mainituista syistä. Kuten edellä selitettiin, raportti ei esittäydy FA:n toiminnan yleis- tai täyskartoitukseksi. Se keskittyy FA:n julkiseen vaikuttamiseen.

Siksi raportin yleinen konteksti ja tehdyt rajaukset selittävät asiaa riittävästi. Käsitellyt henkilöt ovat julkisuutensa eli raportin systemaattisesti korostetun fokuksen vuoksi keskeisiä ja merkittävimpiä toimijoita. Jos raportissa puhutaan ajoittain heidän kohdallaan ”henkilökunnasta”, saattaisi parempi tekninen termi olla jokin muu. Firman kotisivuilla heidät esitellään FA:n ”ihmisinä”. Raportin keskeisistä henkilöistä Emilia Lahti esitellään heti ensimmäisenä, Frank Martela toisena ja Lauri Järvilehto seitsemäntenä (näin ainakin vielä 6.7.2016).

Puhtausala-hankkeessa huipentuva ’kutsumus’-lobbaus juontuu raportin osoittamalla tavalla suoraan erityisesti Järvilehdon ja Martelan tätä käsitettä rehabilitoivista töistä. Järvilehto ja Martela ovat yrityksen hallituksessa tällä hetkellä. Raportissa tuodaan kuitenkin pitkällisesti ja selvästi esiin Järvilehdon ja Martelan erot julkisina järjenkäyttäjinä.

11. moite

FA ei ole ajatushautomo vaan henkilöstövalmennusyritys.

Raportissa käytetään paljon tilaa FA:n määrittämiseen. Siinä todetaan suoraan, että ei ole järkevää määritellä firmaa väen väkisin ajatushautomoksi (s. 8 & 197). Sen sijaan raportissa väitetään, että ajatushautomoiden ja valmennusyritysten ja useiden muiden toimijoiden historia on monin paikoin yhteistä, ja että tätä nykyä niiden välillä vallitsee yhtäläisyyksiä, joita FA:n tapaus illustroi yhteiskunnallisen keskustelun kannalta olennaisella tavalla. Raja-alueet eivät ole selväpiirteiset, mutta tätä seikkaa raportissa ei peitellä tai häivytetä vaan päinvastoin käsitellään perusteellisesti.

Aktiivisesti yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkivä valmennusyritys vastaa ajatushautomoiden ajantasaista kansainvälistä määritelmää. Raportissa lähteenä käytetyssä uusimmassa, McGannin 2016 julkaisemassa Pennsylvanian yliopiston arvovaltaisessa *think tank* -katsauksessa nimenomaan kiinnitetään huomiota ajatuspajojen ja erilaisten konsulttialan firmojen lähenemiseen. Raportin nimenä ei ole ”Ajatuspajoista – Tapaus Filosofian Akatemia”, vaan *Ajatuspajoista innovaatiokumppanuuksiin – Tapaus Filosofian Akatemia*. FA ei edusta ajatushautomotyyppiä *tout court*, vaan se esimerkillistää ajatuspajojen uudenlaisten muunnelmien ilmaantumista ja uutta julkista keskustelua edellyttävää toimenkuvaa.

* * *

Tämän mukaisesti tekijät jatkavat mielellään julkista keskustelua julkisen keskustelun ansaitsevista ja vaativista yhteiskunnallisesti tärkeistä asioista. Moitteista onkeensa ottaneina tekijät pyrkivät entistä suurempaan huolellisuuteen ja yhä paremmin täsmentämään väitteensä perusteluineen.

Helsingissä 6. heinäkuuta 2016

Hannele Huhtala, Sami Syrjämäki, Jarkko S. Tuusvuori